

Nij Skierhûs: De oudste boerderij van Leeuwarden

Meindert Schroor & Leo van der Laan

Het gebouw was door zijn afzijdige ligging jarenlang aan de aandacht ontsnapt totdat Jan Mulder er in 1988 in zijn *Boerderijen rond Leeuwarden* op wees: de oudste boerderij van de gemeente Leeuwarden. Daarna raakte hij weer in de vergetelheid. Dat veranderde op de onlangs gehouden (inmiddels 17de) Open Monumentendag. De pleats Hegedyk 55 te Wytgaard, eigendom van de familie W. Jongbloed, was een van de veertien boerderijen die in het kader van dit evenement voor het publiek waren te bezichtigen. De bezoekers vergaapten zich aan dit bijzondere object en de fraaie omringende 'hûf' met oude fruitbomen. Om historische én architectonische redenen is het een van de meest interessante boerderijen op het grondgebied van de gemeente Leeuwarden.

Oud- en Nieuwland

De geschiedenis van de 'pleats' gaat naar alle waarschijnlijkheid terug tot het midden van de 16de eeuw. Wie na het passeren van de buurt Baardburen onder Wytgaard de eerste 'reed' links inrijdt, passeert na 200 meter links een onbebouwde terp. Het is de terp van Skierhûs, een van de vele middeleeuwse kloosteruithoven of grangiae in Friesland. Minder bekend dan het drie kilometer noordelijker gelegen Barrahûs - waarop Hans Mol elders in dit nummer uitgebreid ingaat - was Skierhûs één van de uithoven van de Cisterciënzer abdij Bloemkamp of Oldeklooster te Hartwerd bij Bolsward. De toevoeging 'schier' werd naar alle waarschijnlijkheid afgeleid van de grijze of schiere pijen van de Cisterciënzers. Over Skierhûs is zoals gezegd veel minder bekend dan over Barrahûs.

Toch bezat ook Oldeklooster onder hetzelfde Wirdum een bezitscomplex dat zich zowel op het Oudland als op het Nieuwland uitstrekte. We vinden het in de florenkohieren van Leeuwarderadeel vanaf 1700 terug onder de nummers Wirdum FC 104/105 en 68.

In 1511 was Oldeklooster eigenaar van 192 pondemaat bouwland, weien hooiland bij Wirdum, dat in twee gebruikerseenheden was verdeeld. Het kleinste complex lag op de grens van Wirdum en Swichum aan het Ald Djip op de plaats van de huidige *Pleats 1812*. (Wirdum FC 7) De aankomsttitel van dit bedrijf maakt duidelijk dat het door abt Dodo Feitama van Oldeklooster in 1435 werd aangekocht van de Frienser pastoor Wibrandus. In 1511 was Wybren Folperdts zoen hier de kloos-

De voorgevel vanuit het zuiden gefotografeerd, rechts de uitgebouwde melkkelder

termeier voor een jaarlijkse huurwaarde van 10 florenen of goudgulden.

De herkomst van Skierhûs is onbekend, maar het lijkt aannemelijk dat Oldeklooster dit complex met het oog op de aanwasrechten in de Middellzee in de 13de eeuw moet hebben verworven. Het geheel strekte zich uit van de Wirdumervaart in het zuidoosten (niet ver ten westen van de spoorlijn en het tankstation Mandelân) tot aan de Zwette ten westen van de Lytse Weiwise, een afstand van ruim 2¹/₂ kilometer. Het 165 pondemaat (waarvan vijf pondemaat bouwland) grote complex werd in 1511 door Taerdt Hettama (1540: Folkert Ayta) in zijn

geheel van het klooster gepacht. De conversen of lekebroeders die het bedrijf ooit 'runden', zullen de uithof al ongeveer een eeuw eerder hebben verlaten. Volgens de annalen van Bloemkamp stierf ten tijde van abt Dodo (1413-1444) een groot aantal conversen, zonder dat hij hun plaatsen door het aannemen van nieuwe conversen wilde opvullen.

Hergebruikt sloopmateriaal

In 1573 was het complex inmiddels in twee gebruikerseenheden opgedeeld, een situatie die na de vervreemding van de kloostergoederen door de Staten van Friesland in 1580 bleef bestaan. Volgens de kloosterrekening van 1606/1607 bestond het geheel uit twee nagenoeg even grote 'pleatsen': van 84 resp. 82 pondemaat. Het kleinste bedrijf werd toen door de kloostermeier Feycke Sicknessz verpacht, waarbij ruim de helft van zijn landerijen (47¹/₂ pondemaat) op het 'nijland' lag. Sicknessz boerderij was het eigenlijke Skierhûs. Het is niet onaannemelijk dat de oude kloosteruithof bij de splitsing,

De ramen in de zuidgevel van het voorhuis hebben ook verschillende malen veranderingen ondergaan.

die tussen 1540 en 1573 moet plaats hebben gehad (gedeeltelijk) was ontmanteld. Het lijkt aannemelijk dat het gebouw van de oude uithof is verkleind door gedeeltelijke afbraak. Een deel van het vrijgekomen sloopmateriaal zal vervolgens zijn gebruikt voor de bouw van de tweede boerderij, die blijkens de kloosterrekening in 1606 door Hebbe Saeckes weduwe werd gepacht. De weduwe pachtte dus een betrekkelijk nieuwe boerderij, waarvan de landerijen vrijwel geheel op het oudland lagen. Het huidige, uit kloostermoppen opgetrokken voorhuis van Hegedyk 55 is dan het belangrijkste restant van deze in het derde kwart van de 16de eeuw gebouwde 'pleats'. Behalve het voorhuis bestaan ook delen van het muurwerk van de hals en de uitgebouw-

de melkkelder nog uit kloostermoppen. Na de verkoop van de kloostergoederen in de jaren 1638-1644 kwamen beide boerderijen in particuliere handen. Hegedyk 55 - waarvoor ons de naam 'Nij Skierhûs' toepasselijk lijkt - was in 1698 (Wirdum FC 68) voor tweederde deel het eigendom van de bekende Franeker jurist en bibliothecaris Tobias Guthberleth jr. (1675-1703). Van het oude en eigenlijke Skierhûs waren de zate (Wirdum FC 105) en de landerijen (Wirdum FC 104) weliswaar qua floreennummer en eigenaar gescheiden, maar ze hadden beide dezelfde pachter, Ate Reijners weduwe. Deze 'pleats' is in 1932 gesloopt, waarbij de aan het begin genoemde terp onbebouwd achter bleef.

Het metselwerk is een mengeling van kruisverband en staand verband

Uitgebouwde melkkelder

De ontstaansgeschiedenis, de hoge leeftijd van het voorhuis en het materiaalgebruik maken Nij Skierhûs zeker tot een bijzonder agrarisch complex. De overige karakteristieken vertellen het historische verhaal van een ontwikkeling in fasen. De boerderij heeft tegenwoordig weliswaar de opzet van een kop-hals-romp type, diverse aanwijzingen maken het aannemelijk dat we hier in aanleg met een oud Fries langhuis van doen hebben. Daarvan werd overigens het laatste gave exemplaar in de gemeente Leeuwarden (Snakkerburen) in 1976 afgebroken. Het voorhuis is georiënteerd op het zuidoosten en heeft een tamelijk steil zadeldak tussen topgevels. De voorgeveltop heeft een 'aflijsting' in de vorm van beitelingen (vlechtingen) gekregen en wordt bekroond door een jongere schoorsteen met een bord, evenals op de westelijke geveltop. Op het voorhuis volgt een hals met een nauwelijks minder steile dakhelling. Een gedeelte van het zuidelijke muurwerk van de hals bestaat eveneens nog uit kloostermoppen. Oorspronkelijk bereikte men vanuit het voorhuis rechtstreeks de stal in de schuur, maar toen de boerderij door een verbouwing, vermoedelijk aan het begin van de negentiende eeuw, een kop-hals-romp karakter kreeg, is de hals aan de noordkant voorzien van een gang onder een aankapping met een flauwe helling. De schuur is niet zo oud als het voorhuis en de hals, maar dateert in de kern toch nog altijd uit de zeventiende of achttiende eeuw. Die ouderdom blijkt uit de 'op sprang' gebouwde stijlen, die naar boven enigszins naar elkaar toe hellen opdat ze meer weerstand tegen de kracht van de wind kunnen bieden dan loodrechte stijlen. In de vroege negentiende eeuw is de schuur vernieuwd met handhaving van de gebintconstructie. Die werd voor alle zekerheid wel 'verstijfd' door boven de bestaande dekbalken een tweede reeks dekbalken in de gebinten aan te brengen, een versteviging die vermoedelijk mede te maken had met het inwisselen van de oorspronkelijke, vrij lichte rietdekking door zware oranje Hollandse golfpannen. Al met al kreeg de schuur door de verbouwing een negentiende-eeuws uiterlijk. Een van de meest opvallende onderdelen van de boerderij is de uitgebouwde melkkelder onder een laag schilddak. Deze is haaks op het voorhuis geplaatst aan de (relatief koele) noordoostzijde.

De buitenmuren bestaan eveneens nog deels uit kloostermoppen. Dat het muurwerk nu grotendeels is gemetseld van een kleiner formaat (jongere) baksteen, is toe te schrijven aan een modernisering, een vergroting of ingreep wegens bouwvalligheid. De melkkelder heeft de gebruikelijke liggende muuropeningen met luiken en ijzeren tralies. Binnen ligt een plavuizenvloer.

Verdwenen kloostervensters

De bijzondere ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de 'pleats' betekenen geenszins dat het een uitgemaakte zaak is dat het complex de status van rijksmonument kan krijgen, zoals door sommigen al is geopperd. Niet onbelangrijk in dit verband is dat nog niet erg lang geleden de vensters in de voorgevel zijn vervangen. Ongetwijfeld met de beste bedoelingen, ter verhoging van het woongerief, maar uit oude foto's blijkt dat er tot dat moment waardevolle, want zeldzame kloostervensters aanwezig waren. Dat is een staande venstervorm van twee openingen boven elkaar, de onderste voorzien van een luik en de bovenste van glasruitjes. Het type werd gebruikt vanaf de middeleeuwen tot aan het einde van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw, toen Engelse schuifvensters met kleine roeden in zwang kwamen. Het verwijderen van de kloosterkozijnen valt zonder twijfel als een groot verlies aan te merken. Overigens zijn ook alle andere historische vensters gemoderni-

Goed zichtbaar terprestant van Skierhûs, naar het noordwesten gefotografeerd met op de achtergrond Baardbuorren. De kloosteruithof stond op deze plek (foto's: Klazien Schroor)

seerd en ontgaan van hun roedeverdelingen, waardoor de gaafheid van het historische beeld in aanzienlijke mate is aangetast. Niettemin vormt het Nij Skierhûs samen met de hof met vruchtbomen een fraai agrarisch ensemble, een herinnering aan zowel de oude Friese boerderijbouw als aan de grote invloed die de kloosters in de late middeleeuwen in de Friese kleistreken uitoefenden. Of het complex tot het walhalla van de rijksmonumentenlijst wordt toegelaten, moet nog worden gezien. Een nader onderzoek kan daarvoor wellicht de bouwstenen aanreiken.

Literatuur:

Sjoerd Cuperus, J.A. Mulder e.a. (red.), *Tusken Piskhoarne en Lape, een boerderij-historische verkenning van Leeuwarden tot Wytgaard* (Leeuwarden, Open Monumentendag 13 september 2003)
Jan Mulder, *Boerderijen rond Leeuwarden* (Leeuwarden, 1988)

Leo van der Laan is ambtenaar Monumentenzorg bij de gemeente Leeuwarden